

KANIZSAY DOROTTYA

Elhalt a harcizaj és csönd borult a csatamezőre. A török elvonult Mohács alól és az országot egyszeriben bejárta a veszített csata híre. S amerre ment, gyászt és fájó rémületet hagyott maga után. Mert gyászolt az egész magyarság. Nem volt olyan főúri palota, hol ne sirattak volna halottat és nem akadt olyan kunyhó, ahol ne hangzott volna fel a jajszó az elköltözött után.

Kétkedő megdöbbenéssel fogadták a hírt. Lehetetlen volt elhinni, hogy a nemzet színevirága ott maradt azon a csataterén. Lehetetlen volt elhinni, hogy vezető nélkül maradt az ország és hogy minden elveszett. Pedig igaz volt. Huszonnyolcezer vitéz, ötszáznál több főnemes holtteste feküdt a mohácsi elcsendesült csataterén és ott hevert közöttük némán, holtan maga a király is.

És múltak a napok, teltek az órák. Az országban nem akadt senkisé, aki a sok tanácstalannak megmondta volna, mi most a teendő. Megroppanva, tanácstalanul nézték egymást az itthon maradtak. Nem tudták, mit tegyenek. Nem volt vezérük. Nem akadtak vezetők.

A mohácsi csatamező meg a maga néma halottaival ott hallgatott az augusztusi forró napsugár alatt és a varjakon, dögmadarakon, meg a kóbor, prédát kereső farkasokon kívül nem akadt látogatója. Senkinek sem jutott eszébe, hogy a százszor megsiratott férfiak teste temetetlenül hever a vértől átitatott virágok között, kiszolgáltatva a halottrablóknak, kóbor állatoknak.

De igen. Egy asszonynak eszébe jutott. Egy asszony felnyitotta a ládáját, csengő pénzre váltotta ezüstjeit és négy-száz munkással megindult a mohácsi csatater felé. Nem kérdzett senkitől semmit. Nem kért tanácsot. Útbaigazítást sem. De fekete ruhát öltött magára. Mert gyászolta a sok elesett fiatal katonát. És gyászolt közöttük még valakit, aki nem volt

ugyan a szíve vére, de aki felé mégis szerető, féltő gondoskodással fordult egész életén keresztül. Mostoha fia volt, Perényi Ferenc, a váradi püspök. Gyászt öltött értük s négyszáz munkás kíséretében megindult a felé a temető felé, amelyet még a legbátrabszívű férfiak sem mertek megközelíteni.

Papok is voltak a kíséretében. A papok megáldották, a munkások pedig eltemették a halottakat. Négyszáz ember éjet nappallá téve dolgozott, fáradságot nem ismerő munkával. Mindaddig, míg csak minden ismert és ismeretlen vitéznek teste fölött sír nem domborult. Négyszáz munkás dolgozott megfeszített erővel. És a mohácsi síkon nem hevert többé temetetlen holttest és a halottrablók, farkasok éjszánkánként hiába settenkedtek a néma sírhantok között. Csak akkor ocsúdott fel a nemzet.

Akkor látták, hogy amit férfiaknak kellett volna elvégezniök, elvégezte egy asszony. A nemzet halottait az egész ország akaratából közkölségen kellett volna eltemetni. És most mindezt megcsinálta, saját költségén eltemettette egy asszony. A nemzetért vívott küzdelemben elhunytakat mind egy szálig elhantoltatta, megáldatta s misét mondatott értük. S ez az asszony Kanizsay Dorottya, Perényi Imre nádor özvegye volt.

Tettének híre éppen olyan gyorsan befutotta az országot, mint a mohácsi veszteség. Kunyhókban, palotákban nem győzték dicsérni a nevét. S attól kezdve, aki talán még nem tudta, hogy él, megtanulta Kanizsay Dorottya nevét imába foglalni.

Ránk, utódokra is ez a cselekedete maradt emlékül. A köztudatban csak ez él Kanizsay Dorottyaról. Ezért ismerjük és ezért tanultuk meg a nevét. Ha soha más jót életében nem tett volna, a nemzetnek akkor is hálás érdeklődéssel kellene az alakja felé fordulnia.

S mégis olyan keveset tudunk róla. Alig pár életrajzi adatot és még azokat sem teljes bizonyossággal. De hát ki is volt Kanizsay Dorottya? Életének folyása alatt mit élt át, mit cselekedett?

Gazdag főnemesi családból származott, a Kanizsayak nemzetségéből, ősei mind kimagasló alakjai a magyar történelemnek. A Kanizsay-család férfitagjai egytől-egyig magas állást töltenek be. Talán éppen ez az oka, hogy nevükkel elhomályosítják nőtagjaikat s a történelem két Kanizsay-

lánynon, Kanizsay Dorottyán és Kanizsay Orsikán kívül mást nem ismer. Sőt még őket sem teljesen. Mert a történetírók és a XVI. század ismerői még most sem egyeztek meg abban, hogy a Kanizsay-család melyik férfitagja volt Kanizsay Dorottyá apja.

A legtöbb valószínűség szerint Kanizsay Lászlónak volt a lánya. Három fivére volt: János, László és István. Ezek közül János és László játszottak nagyobb szerepet történelmünkben. A testvérek nagyon szerették egymást. Általában a Kanizsay-családban mély együttérzés és szeretet uralkodott.

Kanizsay Dorottyá korán ment férjhez. Férje Geréb Péter dúsgazdag és előkelő családból származott. Nagy karriert futott be, a király helyettese volt, a nádor. A király távollétében ő kormányozta az országot és a király személyét megillető tisztelet vette körül. Okos, jószágos főúr volt, akinek természete teljesen megegyezett Kanizsay Dorottyá lágy, szeretetteljes egyéniségével. Harmonikus életet is éltek. Mind a nádor, mint pedig Kanizsay Dorottyá igen vallásos volt. Könyörületességük, jószívűségük is általánosan ismert volt. Egymással versenyezve fordultak a nincstelenek felé és enyhítették szenvedéseiket.

Mint a nádor felesége, az ország első asszonya lett. Háza látogatott volt és központja az akkori társadalmi életnek. Magas méltósága és szeretetreméltó egyénisége csak úgy vonzza maga mellé az ismerősöket, jóbarátokat, rokonokat. Nincs nagyobb lakodalom, amelyre meg ne hívnák s a legelőkelőbb esküvői ünnepélyeken őt kéri fel a főgazdasszonyi tisztségre. A legmagasabb körökben van otthon és nagyon gyakran megfordul a királyi udvarban is.

Rokonai, ismerősei elárasztják meghívásokkal, s ha az ő idejében már divatosak lettek volna a küldöncökkel, gyorsfutárokkal továbbított levelek, akkor most a Kanizsay Dorottyához küldött szíves hangú levelek egész sora maradt volna reánk. De akkoriban még csak megbízható emberek teljesítették a hírszolgálatot. S ezek az egymás számára küldött üzeneteket élőszóval mondták el. De még így is tudjuk, hogy Neuburgban élő bátyja, János, mily gyakran hívogatta magához. És tudjuk, hányszor kereste fel idősebbik bátyjának, Kanizsay Lászlónak felesége, Drágffy Anna is soraival. Gyakran tett is látogatásokat férjével vagy csak egyedül.

Mozgalmas, eseményekben dús életet élt mindaddig, amíg Geréb Péter nádor élt.

De boldog házassége csak igen rövid ideig tartott. Alig páresztendei együttélés után a halál elszólította Geréb Pétert és Kanizsay Dorottya magára maradt.

Férje halála pótolhatatlan veszteség számára. A hűséges élettársat soha sem tudja elfelejteni. Amikor csak ok és alkalom van, áldoz emlékének és felkeresi sírhelyét. Férje holtteste fölé pazar gondoskodással kápolnát épített. A kápolnát dísszel és fényvel tölti meg. Ellátja miseruhákkal, terítőkkel, arany, ezüst egyházi szerekkel. Nagy márványtáblát emeltet, amelyen megörökíti férje emlékét. Korának legismertebb és leghíresebb stílművészt kéri fel az emlékezés megszövegezésére. Férje születésének és halálának napjain mindenkor misét mondatt és különböző birtokain misealapokat létesít

Mégis aránylag hamar elhagyja Geréb Péter nevét. Másodszor is férjhez megy és második férje is a nádorispáni méltóságot viseli. Gyors házasságát az akkori viszonyok magyarázzák meg. A magányosan álló nőknek nem kedvezett az akkori kor. A hatalmas szomszédok, rokonok nem egyszer kinyújtják kezüket a magányosan maradt nők birtokai után vagy legalább is keserűvé teszik számukra az életet. A magára maradt, gazdag Kanizsay Dorottya is sok megpróbáltatás éri. Geréb Péter Kanizsay Dorottya teszi meg egyedüli örökösévé. Hatalmas birtokainak, vagyonának nagyrészt szeretett feleségére hagyja. Ez ellen azonban felszólalnak a Geréb-család közvetlen rokonai és megpróbálják az özvegytől elragadni örökségének egy részét. Vannak, akik per útján s vannak, akik erőszak alkalmazásával igyekeznek örökségétől megfosztani. S nemcsak a rokonok, de még a jogosulatlan követelők is. Kanizsay Dorottya is sok zaklatásnak volt kitéve. A magára maradt asszony nagyon megérezte erőkezű, hatalmas férje hiányát. Ispánjai, familiárisai is, — így nevezték akkor a szolgáló atyafiakat — igyekeznek kivonni magukat az özvegy hatásköre alól, parancsait nem teljesítik, birtokait nem gondozzák rendesen. S bár Kanizsay Dorottya erős kézzel fogja őket, sok gondot adnak számára. El is fárad a harcban. Nem győzi a hatalmas rokonokkal való pereskedést, a szolgálókkal való veszekedést. S amikor Perényi Imre

nádorispán megkéri a kezét, hosszas gondolkozás után új házasságra szánja el magát.

Perényi Imrének már második felesége Kanizsay Dorottya. Első feleségétől, Báthory Magdától két fia van. Mind a kettő felcseperedett gyermek. Perényi Ferenc például 1513-ban már felszentelt püspök, míg Perényi Péter ugyanabban az évben 11-ik életévében van.

Perényi Imre, ha lehet, még előkelőbb és gazdagabb főúr volt, mint Geréb Péter. Családfáját egészen az 1200-as évekig vezethette vissza s családjában mindenkor nagy tisztséget viselő, a nemzet élén álló férfiak szerepeltek. Maga Perényi Imre is korán kezdi meg közéleti szereplését. Mint Ulászló király leghívebb embere már Ulászló királynak uralkodása alatt tüneményes pályát fut be. A királynak tett szolgálataiért egész fiatal korában kinevezik Abaúj vármegye örökös főispánjának, s ezt a tisztséget utódaira is kiterjesztik. 1504-ben Magyarország nádora lesz. De kitüntetéssel halmozza el még Miksa császár is, aki 1517-ben birodalmi hercegnek nevezi ki. E hercegi diploma szerint a Perényi családot Siklossi hercegi cím illetné meg. De sem Perényi Imre, sem utódai, sem pedig Kanizsay Dorottya nem használják a Siklossi hercegi elnevezést. Perényi Imre a nádori méltóságot többre becsülte a Miksa császár által neki juttatott hercegi rangnál.

Perényi Imre igen okos, széleslátókörű nagyúr volt. Nádorispáni tisztjét Ulászló király legnagyobb meglepődésére töltötte be, amit a király több okirattal is tanúsít. A király meglepődését és szeretetét annyira kivívta a maga számára, hogy az 1512-ben horvát bánnak is kinevezi. A kettős hivatal azonban nagyon nagy teherrel járt. Perényi Imrének a két hivatal teendőinek elintézésében szinte többet kellett úton lennie, mint amennyit birtokain tartózkodhatott. Éppen ezért igen gyakran magával vitte feleségét is. Míg ő lóháton igyekezett útjainak céljához, Kanizsay Dorottya hatlovas hintószekéren utazott. Mindenkor nagy kíséret követte. Útközben egy-egy közelfekvő birtokukra is ellátogattak és ott néhány napot töltöttek. Vagy elmentek ismerős családokhoz, rokonokhoz. Így például 1516-ban a nádorispánt Ónodra szólítja a kötelesség. Soklyosról indultak útnak, öt hintószekér vitte az udvartartásukat és

mindössze csak hét napot töltöttek Ónodon. Ónodról a terebesi birtokukra tértek és ezen a szép vidéken négy napig tartózkodtak. Terebes a Perényiek ősi fészke volt s Perényi Imre gyakran utazott és tartózkodott Töketerében.

Kanizsay Dorottyának Perényi Imre nádor oldalán csak úgy, mint Geréb Péter mellett ezer alkalma nyílt a szereplésre. Férje már állásánál fogva igen gyakran időzött a királyi udvarban s a királyi család tagjai mindenkor szíves hangon hívogatták magukhoz feleségét is. Az udvarban rendezett ünnepeken mindenkor ott van és a legelső helyet tölti be. De nemcsak azért, mert Perényi Imrének, a nádornak volt a felesége. A tisztelet és szeretet, amivel körülvették, nem egyedül a nádornénak szólt. Kanizsay Dorottya műveltsége, kedves modora, szeretetreméltósága saját személyének is kivívta a tiszteletet. Nem a nádori méltóság emelte őt a magasba, hanem ő adott fényt és díszít a nádori méltóságnak. Korának leghatalmasabb, legbüszkébb főurai keresik a barátságát. Sokosságát, tudását, kedves közvetlenségét, szeretetreméltó modorát, nagyúri és méltóságteljes viselkedését általánosan dicsérik.

Második házassága mégsem volt boldog. Bár Perényi Imre dúsgazdag volt és csillogó fénnel vette körül hitvesét, Kanizsay Dorottya első férjét sohasem tudta elfelejteni. Mert míg Geréb Péter természete teljesen hozzá tudott igazodni Kanizsay Dorottya egyéniségéhez, Perényi Imre homlokellenkező embertípust képviselt.

Kanizsay Dorottya alázatosságú, szerény volt. Perényi Imre pedig büszke, önmaga érdekeit néző, gőgös nagyúr. Kanizsay Dorottya mintaképe volt a szelíd, szeretőszívű, türelmes asszonyoknak. Perényi Imrét pedig indulatosnak, hirtelemharagúnak ismerték kortársai. Haragja és türelmetlensége egész az ingerlékenységig fokozódott hosszas betegeskedése alatt.

De ellentétes természetükön kívül csorbította még házasságuk boldogságát a két Perényi fiú is. Kanizsay Dorottya házasságának első percétől kezdve meleg szeretettel fordult a két árván maradt fiú felé. Isten őt magát nem áldotta meg gyermekkel. Szeretetre vágyó, szeretet után sóvárgó lelke tehát a fiúk felé hajolt. De azok csak a mostohaanyát látták benne. Soha szeretettel nem közeledtek feléje és nem volt számára

barátságos szavuk. Maga a király is megemlítette, hogy Kanizsay Dorottya mennyi szeretettel veszi körül mostohafiait s azok nem mutatnak iránta szeretetteljes magatartást.

Mindezek megkeserítették házasesétét. De sok bánata és szomorúsága csak fokozódott, amikor férje megbetegedett. Perényi Imrét már régóta kínozza a köszvény. 1508-ban baja annyira súlyosbodott, hogy már járni sem tudott, csak hordszéken vitette magát. Fájdalmait nem tudta elviselni, ideges türelmetlensége állandóan fokozódott. Egyik esztendőt töltötte a másik után kínos szenvedésekkel telve. Felesége önfeláldozóan ápolja s állandóan ott tartózkodik mellette. Ebben az időben sokat szenved ő maga is és sokat sír. De azért változatlanul kedves a beteggel szemben s annak türelmetlenségét, néha egészen elviselhetetlen indulatkitöréseit a legnagyobb béketűréssel fogadja.

Tizenegy évig kínlódik Perényi Imre. 1519-ben február 5-én meghal feleségének karjai között. Kanizsay Dorottya így másodszer özvegyen marad.

Urának fényes temetést rendez. Lajos király is ott van a temetésen és az egész ország színe-java. Fényes díszmenetben viszik az elhalt nádor holttestét a Dunán át. Töketerében, a Perényiék ősi birtokán temetik el a Szent Pálról nevezett templomban, s lelkiüdvéért misét mondattatnak.

Férje halála után még nagyobb szeretettel fordul a Perényi fiúk felé, de azoknál nem talál szeretete viszonzásra. Ellenkezőleg, apjuk öröksége miatt perlekednek az özvegygyei és számos keserű órát szereznek számára. Magányosan, árván éldégél, csak az ismerősök és testvéreinek családja marad meg számára. Visszavonult életet is kezd. Már nem keresi fel olyan gyakran kedvelt embereit. De a birtokokkal járó gond is lefoglalja. Mindazt, amit átélt Geréb Péter halála után, újra át kell élnie. Védelmeznie kell jussát és harcba kell szállnia a várispánokkal, kapitányokkal. Szigorú kézzel tartja őket és nem egyszer rájuk pirít, ha valamelyiket mulasztáson éri. Maga intézi birtokainak ügyét és maga tárgyal birtokainak várispánjaival, kapitányaival. Amilyen jószívű és elnéző szegényeivel szemben, olyan erősen megköveteli birtokainak kezelőitől a pontos kötelességteljesítést.

Másodszori özvegységében visszagondol Geréb Péterrel töltött házasságának szép napjaira. Imádkozik lelki üdvéért

és mikor csak lehet, áldoz emlékének. Felkeresi sírhelyét. Drága miseruhákkal, ezüst kegyszerekkel látja el a kis kápolnát. Miséket mondat lelki üdvéért és új alapítványokat létesít, hogy emlékének adózhasson. Aztán egy szokatlan kéréssel fordul II. Lajos királyhoz. Azt kéri, engedné meg a király, hogy a Geréb és Kanizsay címert egyesíthesse. A király szívesen enged kérésének. „ . . . megindítatva — írja a király címeradományozási oklevelében — attól a nagy szerénységtől és áhitattól, állhatatosságtól, őszinteségtől, hűség-től, vallásosságtól s a legszebb erények nagy számától, amikkel Kanizsay Dorottya asszony tündöklék s ami őt a női nem ékességét illetőleg a letűnt idők nagy alakjaival is összehasonlíthatóvá teszik: megadjuk neki a kért címerbővítést.” Ugyanebben a címeradományozási oklevélben egész bőven kifejti, milyen okok indították Kanizsay Dorottyát arra, hogy ezzel a címerengedélyezéssel a királyhoz forduljon. Úgyszólván nagy vonalakban egész életét leírja. Elmondja, hogy első férje halála után Perényi Imrével kötött házasságot, aki őt élete végéig nagy tiszteletben, fényes és főúri módon tartotta. Perényi Imréhez igaz feleség módjára viselkedett, s midőn Perényi Imre meghalt, annak első házasságából származott két fiát éppen olyan szeretettel támogatta és tisztelte, mint még férje életében. Elmondja ez a királyi diploma, hogy első férjével, Geréb Péterrel, a nádorral is, példás életet élt, életük példásan szép volt és Geréb Péter nádor nagy javakat hagyott rá. A kegyelet és az emlékezés indította most Kanizsay Dorottyát, hogy a Geréb-címert a Kanizsayak ősi címerével egyesíteni kívánja. S mert ez a „kívánság is a szeretet forrásából fakad és a leghálásabb szív melegéből sugárzik ki”, kérését a király nem tagadhatja meg.

Ilyen királyi levéllel nem minden asszony dicsekedhetett. Nem az ő korában élők, de még azok sem, akik századokkal előtte és utána éltek. A királyi diplomák, ha kiemelték a megajándékozottak egyik-másik jótulajdonosságát, ennyi dicsérrel, magasztalással nem halmoztak el senkit. S asszonyokat még kevésbé.

De Kanizsay Dorottya olyan volt, mint amilyenek őt a királyi engedélylevelé feltüntette. Legalapvetőbb tulajdonsága a szerénység és alázat, ő, aki a trónok magasságában volt, fény és dísz között élt, alázatosabb volt a legszegényebb szol-

gálóleánynál is. Az életében nyert jókért nem győz eléggé hálat adni Istennek. Azokban a kevésszámú levelekben és írott maradványokban, amelyek Kanizsay Dorottya írásával maradtak az utókorra, itt is, ott is megtaláljuk hálaadó szavait. „Isten és a Szűzanya különös jóságát számtalanszor érzem. Az ő kegyelmüknek köszönhetem, hogy árva állapotomból kétízben nádorispánné méltóságra emelkedhettem” — írja feljegyzéseiben s leveleiben. Amit Istentől nyert, azért jótékonykodással akar fizetni. Hatalmas birtokain élő szegényeken, nyomorgókon mindenkor segít. Rendeletet ad ki, hogy bárhol szegény, ruhátlan gyermeket és árvákat csak tudnak is, azokat ruházzák fel. Sok embert számláló szolgálóleányival reggeltől estig varrat. S az általuk elkészített ruhákkal megsegíti azokat, akiknek Isten nem juttatott eleget.

A sok ajándékból, amit templomok, kápolnák számára küldött és azokból, amiket a szegények között osztott ki, tudjuk, hogy udvarházában erősen dolgoztak a leányok, asszonyok, ő maga is ott volt közöttük és velük együtt hímzett, varrogatott. De az olyan nagy udvartartásban, mint Kanizsay Dorottyaé volt, így is kellett lenni. Mert a ház úrnője nemcsak a szegényeknek viselte gondját. A szegények számára készített ruhákon és a templomok számára juttatott nagy munkát igénylő miseruhákon, térítőkön kívül a ház asszonyának kellett gondoskodnia a házában élő asszonynépről is. Az udvarokban élő szolgálóleányok nem mentek cseléd-számba. De nem is mehettek, mert nagyobbrészt mind nemesi családból származtak és közöttük a legtöbb valami távoli rokonságban volt a ház úrnőjével vagy urával. Családtagnak tekintették őket és családtag módjára bántak is velük, így ruháztatásukról maga a ház úrnője gondoskodott. Ha valamelyik leány pedig férjhez ment és az ő házából ment férjhez, a szokás megkívánta, hogy az úrnő gondoskodjon a kiházasított leány egész kelengyéről. Így volt ez Kanizsay Dorottyanál is, aki mindenkor bőkezűen gondoskodott szegényebb rokonairól, szolgálóleányairól. Végrendeletében például két távoli rokonleánynak, Stomberger Erzsébetnek és Eufémianak juttat kelengyét. Egész sorát említi az ajándékoknak és a kelengye, amit a két leánynak hagy, az akkori számítások szerint egész kis vagyont tesz ki.

A jóság Kanizsay Dorottya legszebb erénye. Nevét a sze-

gények imába foglalják s nincs hatalmas birtokán olyan szűkölködő, aki felé ne menne segítő kézzel. A sok jóért, amit a szenvedőknek juttat, hálát és szeretetet kap cserébe.

S míg a szegények hálával és szeretettel veszik körül, addig a hatalmasabbak tisztelettel adóznak Kanizsay Dorottyának. Mint özvegyasszonyt is felkeresik leveleikkel, ajándékaikkal. Hívják, hogy vegyen részt lakodalmi, halotti tori ünnepeiken s mindenkor a legfőbb helyet biztosítják számára, így például 1521-ben egyszerre két megtisztelő kéréssel is fordulnak hozzá. Az egyik kérést Báthory István nádorispán intézi hozzá. Kéri, hogy fogadná menyasszonyát, a masszoviai hercegkisasszonyt az ország határánál és rendezné meg a lakodalmi ünnepséget. Ugyanakkor azonban Lajos király is követet küld Kanizsay Dorottyához. A követ maga az esztergomi érsek és a király nevében arra kéri Perényi Imre özvegyét, hogy menjen Pozsonyba, a király mátkájának, Mária hercegnőnek a fogadtatására.

Nemcsak ünnepekre hívogatják. Mint az ország első asszonyát, országos érdekű tanácskozásokra, gyűlésekre is meghívják. Számos oklevél tanúskodik arról, hogy milyen gyakran küldözgetett a király és a főurak küldöncöket Kanizsay Dorottyához tanácskozásra szóló meghívásokkal. Ilyenkor, ha maga nem ment el, mindenkor elküldte megbízott emberét, hogy a rendek vagy tanácskozók vélekedését meghallgassa és azokhoz esetleg hozzászóljon.

Mint a Kanizsayak mind, Kanizsay Dorottya is nagyon vallásos volt. Nagyon sok egyházi alapítványt létesített. Igen sok templomot, búcsújáráhelyet látott el adományokkal. Udvarában százsámra készült a sok miseruha s egyéb templomi kézimunka. Maga mindig ott ült leányai között és áhítatos buzgalommal varrta, hímezte az ajándékokat, amelyek vallásos szeretetéből, áhítatából és hálájából születtek meg. Végrendeletében egész vagyonokat juttat templomoknak. Perényi Imre is az ő ösztönzésére adja Olaszliszka falvát a terebesi pálosrendnek. De különösen azokat a templomokat látta el bőkezűen, amelyet a mohácsi csata után a török kifosztott.

Ebben a korban már napirenden volt a templomfosztogatás. Ezek a válságos idők nem kímélték meg a szent helyeket sem. Mind gyakrabban lehetett hallani, hogy ezt vagy

azt a templomot, búcsújáráhelyet vagy kápolnát teljesen kifosztották. Kanizsay Dorottya nem törődött ezzel a hírrel. Nem sajnálta munkáját, sem a vagyont, amit rááldozott. Inkább újra meg újra dísszel és fénnel töltötte meg templomait, mint belenyugodjon abba a gondolatba, hogy Istennek háza csupasz és üres s akit legjobban megillet a pompa és fény, ne nyerjen az emberektől semmit.

Férje halála után Kanizsay Dorottya nagyjából visszavonult a közéleti szerepléstől. Ideje volt hát a szorgalmas munkára. Mind kevesebbet megy el hazulról s ismerősei, rokonai hiába hívogatják. A lakodalmak s egyéb ünnepek már ő nélküle folynak le, csak egyszer-egyszer találkozunk még nevével a feljegyzések között. De Ferdinánd király koronázásán Anna királynő egyenes kérésére mégis megjelenik. Azontúl azonban már nem is találkozunk hírrel, amely azt mondaná, hogy Kanizsay Dorottya otthagyta nyugodt otthonát és közéleti szereplésért valahova elutazott volna.

Pedig az otthon üres és kihalt. A két Perényi fiú már régen kinőtt az anyai szárnyak alól. A legidősebb fiú, Ferenc már 1513-ban püspöki méltóságot tölt be és csak látogatóba jön haza, hogy betegeskedő édesapját megnézzze. Perényi Péter meg hamarosan új családot alapít, megnősül. Thurzó Margitot, a gazdag Thurzó család szépségéről híres leányát veszi el és így teljesen elszakad anyjától, akit mindenkor csak mostoha anyjának tekintett, s aki felé sohasem fordult igaz gyermeki szeretettel. Kanizsay Dorottya mégis igen gyakran ellátogat hozzájuk. Ajándékokat visz az unokájának, az 1522-ben született kis Perényi Ferencnek: Bár szívesen fogadják, nem érzi jól magát mostohafia házában. Sokkal szívesebben látogat el Kanizsay Lászlóhoz, a bátyjához. Kanizsay Lászlóval Dorottya mindig meleg szeretetben élt. Gyakran látogatta meg bátyját és Kanizsay László is, ha csak szerét ejthette, felkereste hűgát. Kanizsay László feleségével, Drágffy Annával is szíves barátságot kötött. Drágffy Anna éppen olyan alázatosszívű, vallásos nő volt, mint Kanizsay Dorottya s így barátságuk mély gyökeret vert. Gyakran váltottak egymással leveleket. Küldözgettek egymáshoz küldönköket, ajándékokat és több ízben meglátogatták egymást. Szívesen időzött Kanizsay László otthonában. Bátyja példás családi életet élt. Harmónia, szeretet uralkodott a házában és

olyan tiszta, nyugodt levegő, amilyen csak otthon, a Kanizsay családban volt. S Kanizsay László két gyermeke, Ferenc és Orsika is olyanok voltak, akik felé csak szeretettel fordulhatott Perényi Imre özvegye. Mindkettő okos, kedves, jól-nevelt. Szüleik igen nagy gondot fordítottak nevelésükre. Kiváló mestereket hozattak melléjük és ügyeltek rá, hogy testben, lélekben egyaránt szépen növekedjenek. A gyermekek pedig olyan kedvesek, szeretetreméltóak voltak, hogy ismerőseik, rokonaik mind csak szeretettel emlegették nevüket. De különösen a Kanizsay család tagjai. Mert a valamikor népes Kanizsay családnak nem voltak utódaik. János is, István is gyermektelenül haltak meg és Dorottyának sem voltak gyermekei. Egyedül Kanizsay László házában serdült nagyra két Kanizsay sarjadék.

Kanizsay Dorottya tehát gyakran ellátogatott bátyja házába s annak halála után is sokszor együtt időzött Drágffy Annával. Kanizsay László 1526-ban halhatott meg. Lehet azonban, hogy még résztvett a mohácsi csatában, feleségének fivérével, Drágffy Jánossal együtt. Fivérének elvesztése nagy csapás volt Dorottyára. S az érte érzett bánata csak elmellyült, amikor értesült, hogy Drágffy Anna is követte férjét a korai halálba. Alig pár évvel élte csak túl szeretett urának elvesztését.

A két Kanizsay gyerek így árva lett. Apjukat, anyjukat elvesztették, de nem rokonaiknak szeretetét, akik változatlan jóakarattal és érdeklődéssel figyelték sorsukat. Drágffy Anna végrendeletileg gondoskodott gyermekeiről. Nemcsak vagyónukra van tekintettel, de számos gyámot nevez ki hatalmas rokonságából. A gyámoknak lelkére köti, mint osszák el gyermekei között a vagyont és figyelmükbe ajánlja, mint neveljék fel a két árvát. A végrendelet Kanizsay Dorottyának is nagy szerepet juttat. Ő neveli fel a két Kanizsay gyereket.

Ez a feladat nagyon érdeklí. Minden idejét arra szenteli és ami időt el tud vonni a birtokkezeléstől, a jótékonykodástól, azt a gyermekek körében tölti el. Gyakran tárgyal az árvák ügyében a befolyásos és gazdag rokonokkal. Így például 1528-ban Németujváron találjuk, ahol hosszabb időt tölt Batthyány Ferenc bán birtokán. Batthyány Ferenc egyike volt Kanizsay Ferenc és Orsika gyámjainak. Vele tárgyal a gyermekek sorsa érdekében s az ő tanácsai szerint írja meg

végrendeletét is, amelyben Kanizsay Ferencre és Orsikára hagyja birtokainak legnagyobb részét.

Közben sokat perlekedett saját és az árvák vagyona miatt. Igazságért egyszer Ferdinánd királyhoz folyamodott. Mert nem hagyja az árvák jussát. Erős kézzel védi birtokait és igyekszik, hogy a rájuk bízott gyermekek semmiben meg ne rövidüljenek.

Nem tudjuk, mikor halt meg. Élete végét csendben, visszavonultságban töltötte el. Emléket, feljegyzést ebben az időben már nem hagyott hátra. Így még azt sem tudjuk, hogy vajjon átélte-e az 1532-ik esztendőt, amely, ha átélte, bánatot is, örömet is hozott számára egyszerre. A bánat Kanizsay Ferencnek, a Kanizsay család egyetlen férfitagjának elhunytával érte volna, örömet pedig az a hír hozott volna, hogy Kanizsay Orsika eljegyezte magát Nádasdy Tamással.

Kanizsay Dorottya életének mozzanatait elmosta az idő. A lelkek, akiket széppé, nemessé nevelt, elhaltak. A jócselekedetek emléke elenyészett azokkal együtt, akikre jócselekedeteit fordította. Méltóságának, jóságának, szeretetteljes egyéniségének híre eltűnt a szavakkal, amelyek valamikor dicsérték azt. S a templomok, amiket épített, ruhákkal, ezüst, arany kegyezerekkel ellátott, elpusztultak a török vész és a hitújítás zűrzavaros napjai között. A feledékenység mindent beborító homályán egyetlen tette tört csak elő: a mohácsi nemzettemetés. De ez az egy tett fénybe vonja Kanizsay Dorottya nevét és felidézi a múltból a legszebb lelkű asszony életének többi mozzanatát is.

Laczkó Márta.